

Vlaams
Parlement

ingediend op **307** (2019-2020) – Nr. 1
12 mei 2020 (2019-2020)

Voorstel van resolutie

van Mieke Schauvliege, Steve Vandenberghe, Tine Van den Brande,
Bruno Tobback, Johan Danen en Hannelore Goeman

over de vermindering van de hoeveelheid
wegwerpplastics en de snelle invoering
van statiegeld op drankverpakkingen

TOELICHTING

1. Plasticafval

Plastic is alomtegenwoordig. Sinds de tweede helft van de vorige eeuw is er meer dan 8 miljard ton plastic geproduceerd. Heel wat plasticafval komt uiteindelijk in waterlopen, oceanen of op het stort terecht. Daar zal het nog honderden jaren blijven en als er niets wordt ondernomen om de productie van plastic te verminderen, zullen de oceanen tegen 2050 meer plastic dan vis bevatten.

1.1. Microplastic

Nog een stuk omslachtiger wordt het bij de microplastics, stukjes of vezels plastic die kleiner dan vijf millimeter zijn. Het gaat om kleine, harde synthetische deeltjes van (petrochemische) oorsprong die de grondstof vormen voor plastic producten of die ontstaan als grotere plasticdeeltjes afbreken. Ze worden gebruikt in de verpakking- en auto-industrie, maar ook voor de productie van dagelijkse verzorgingsproducten (douchegel, shampoo, tandpasta) en synthetisch textiel. Als die microplastics eenmaal in het milieu terechtkomen, verdwijnen ze nauwelijks.

Het opruimen van (micro)plastics in de zeeën en oceanen is technisch zo goed als onmogelijk: maar 1 procent van het afval dat in zee terechtkomt, blijft drijven en kan afgevangen worden. 94 procent van het afval dat in zee terechtkomt, eindigt op de zeebodem.

1.2. Plastic nurdles

Onlangs was er ook ophef over de zogenaamde plastic nurdles (plasticorrels), afkomstig van de plasticindustrie. Dat zijn bolletjes van gemiddeld 20 milligram die weglekken op sites van plasticbedrijven tijdens de productie, de overslag en het transport. Vaak worden plastic nurdles ook gewoon los of in zakken vervoerd. Ze werden in groten getale aangetroffen aan de oevers van de Schelde. Het is nodig om die vervuiling beter in kaart te brengen. Dat kan samen met al lopende burgerinitiatieven. Tegelijk is ook duidelijk dat de zelfregulering van de industrie te weinig resultaten oplevert. Op termijn moet de overheid een nultolerantie op een dergelijke vervuiling uitvaardigen.

1.3. Milieu-impact

Ondertussen richt het plasticafval veel schade aan. Zeedieren en vogels raken erin verstrikt of stikken in het afval. Via het zeeleven komt het plastic ook weer terug bij de mens. Vissen en schelpdieren eten het plastic op waardoor het in de voedselketen terechtkomt. Zo toonde onderzoek van het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO) aan dat er bijvoorbeeld bij wijting, sprotten of garnalen (vissoorten en schaaldieren die veel in de Noordzee voorkomen) microplastics in de maaginhoud gevonden worden. Zo blijft tijdens de levensduur van een mossel 0,3 tot 1 partikeltje plastic in het weefsel hangen. Wie een portie mosselen eet, krijgt zo al snel 50 à 100 plasticpartikeltjes binnen.

1.4. Gezondheidseffecten

De gevaren van plastics en van de weekmakers, hormoonverstoorders en brandvertragers die eraan toegevoegd worden, zijn ondertussen bekend. De gevaarlijkste varianten zouden volgens de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) kunnen leiden tot zwaarlijvigheid, onvruchtbaarheid, borstkanker en groeistoornissen bij kinderen. In plaats van de nadruk te leggen op dosissen, moet er dus meer worden gefocust op de blootstelling van de bevolking. Kleine dosissen kunnen ook heel giftig zijn

en de combinatie van verschillende hormoonverstorende stoffen zorgt voor een potentieel schadelijker cocktaileffect.

Er moeten dus dringend stappen genomen worden om de aanwezigheid van plasticafval in ons leefmilieu terug te dringen.

2. Afvalbeleid

In het Uitvoeringsplan Kunststoffen (2020-2025) is aangegeven hoe Vlaanderen de stroom plastics onder controle wil krijgen. Het plan geldt voor alle soorten kunststoffen en telt de volgende vijf doelstellingen:

- 1° minder en efficiënt gebruiken van kunststoffen, onder meer door de implementatie van de richtlijn over single-use plastics en het uitfaseren of verbieden van microplastics;
- 2° creëren van een duurzame recyclagemarkt voor kunststoffen;
- 3° inzetten van kunststofrecycalaat als volwaardige grondstof;
- 4° kennis- en datavergaring: het verzamelen van meer data over de verwerking van kunststofafval in binnen- en buitenland. Ook het plastic zwerfvuil in rivieren en zeeën en de aanwezigheid van microplastics zal gemonitord worden;
- 5° voorbeeldrol van overheden via een circulair aankoopbeleid.

2.1. Zwerfvuilbeleid

In theorie zijn grote plastictoepassingen in bijvoorbeeld flessen en zakjes relatief eenvoudig te detecteren en vervolgens te verwijderen uit de leefomgeving. In de praktijk blijft het verwijderen ervan problematisch door onder meer de hoge kostprijs voor de lokale overheden. Volgens het afvalplan van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM) moet de hoeveelheid zwerfvuil tegen 2022 met 20 procent gedaald zijn. In 2013 bedroeg de hoeveelheid zwerfvuil volgens een studie in opdracht van de OVAM 17.508 ton. Dat betekent dat er over twee jaar nog maar 14.000 ton zwerfvuil mag zijn. De hoeveelheid zwerfvuil is echter gestegen tot 19.916 ton zwerfvuil in 2017. De kostprijs voor de verwijdering van dat zwerfvuil wordt bovendien vooral gedragen door de lokale besturen. De beleidskosten voor zwerfvuil kostten gemeenten in 2017 niet minder dan 116.897.624 euro, terwijl de Vlaamse overheid met onder andere het project Mooimakers maar 14 miljoen aan het zwerfvuilbeleid heeft uitgegeven. De Vlaamse overheid moet duidelijk meer inspanningen leveren om de hoeveelheid plastic te verminderen.

2.2. Vlaams Verpakkingsplan

Een van de hoekstenen van een effectief kunststoffenbeleid in Vlaanderen is de aanpak van wegwerpverpakkingsafval, en dan vooral van wegwerpdrankverpakkingen. In dat beleid is bepaald dat tegen 2022 90 procent van de drankverpakkingen ingezameld en gerecycleerd moet worden. Tegen 2025 geldt dat ook voor 95 procent van de huishoudelijke verpakkingen. Een onderdeel van het plan richt zich op ecodesign: verpakkingen moeten zo ontworpen worden dat ze volledig circulair worden. Om dat te bereiken moet het verschil in de groenepuntbijdrage tussen de circulaire verpakkingen en de niet-recycleerbare verpakkingen veel groter worden. Om de circulaire economie in Vlaanderen verder te ontwikkelen, wordt geïnvesteerd in extra recyclecapaciteit.

Als de sector zelf er niet in slaagt om de opgelegde doelstellingen te halen, worden er boetes opgelegd. En als de doelstellingen eind 2023 nog steeds niet gerealiseerd zijn, zal de sector zelf toch een statiegeldsysteem moeten invoeren.

Voorts werd het Vlaams reglement betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen (VLAREMA) gewijzigd, in navolging van de Europese richtlijn over single-use plastic (afgekort als SUP). Er worden een aantal

maatregelen ingevoerd om het gebruik en de verspreiding van plastic in het milieu te verminderen. Zo komt er een verbod op plastic kassazakjes die handelaars gratis ter beschikking stellen, en op het gebruik door de Vlaamse overheid en de lokale besturen van niet-herbruikbaar cateringmateriaal zoals plastic bekens, borden en bestekken, zowel in de eigen werking als bij de evenementen die ze organiseren. Ook het gebruik van eenmalige drankverpakkingen zoals plastic bekens op evenementen wordt verboden. Er komt ook een verbod op stickers op groenten en fruit, tenzij ze een bepaalde functie hebben, zoals het vermelden van een versheidsdatum, een scancode of wettelijk verplichte informatie.

2.3. Het nieuwe verpakkingsplan was een gemiste kans

De Bond Beter Leefmilieu (BBL) spaarde in 2018 zijn kritiek op het nieuwe verpakkingsplan niet, zoals meteen al bleek uit de persmededeling:

“Hoewel het plan vertrekt van een aantal goede principes, beantwoordt het plan niet aan de verwachting om eindelijk echt komaf te maken met het zwerfvuil. De bal ligt net als de voorbije decennia in het kamp van de verpakkingsindustrie. De meest opvallende maatregel is het optrekken van de inzameling- en recyclagedoelstelling van 90% drankverpakkingen tegen 2022. Aangezien Fost Plus op basis van zelfrapportering die doelstelling nu al haalt, hoeft de verpakkingsindustrie de eerstkomende jaren geen extra inspanning te leveren. Voor BBL moet de regering correcte recyclagecijfers hanteren, en de doelstelling vastklikken op 95%, een cijfer dat makkelijk gehaald wordt in landen met een goed werkend statiegeldsysteem.

En wat het verbod op plastic zakjes betreft: ook al geeft het plan toe dat herbruikbare zakken ontegensprekelijk milieuwinst opleveren, toch verbiedt de regering enkel de gratis kassazakken, niet de plastic wegwerpzakken. Vlaanderen blijft achterop hinken ten opzichte van Brussel en Wallonië, die eerder al een verbod invoerden.

We zien geen duidelijke zwerfvueldoelstellingen, en pas tegen eind 2023 wordt het beleid opnieuw geëvalueerd. Indien de industrie de te zwakke doelstelling niet haalt, zou pas de regering na de volgende regering een statiegeldsysteem invoeren.”

Het is duidelijk dat het huidige beleid niet ver genoeg gaat en dat het er niet in zal slagen om de beoogde doelstellingen te behalen.

3. Statiegeld, een effectieve maatregel

3.1. De essentie

Het principe van statiegeld is eenvoudig: je betaalt enkele eurocenten extra, boven op de prijs van de plastic fles of het blikje. Dat bedrag krijg je volledig terug op het moment dat je de lege verpakking via een automaat of aan een winkelbalie terugbrengt. Statiegeld is dus geen belasting: wie zijn flesje of blikje netjes terugbrengt, betaalt helemaal niets extra. Na inlevering gaat de verpakking het recyclageproces in, waarna het opnieuw voor de productie van plastic flessen en blikjes kan worden ingezet.

Dit systeem zorgt ervoor dat het pmd (plastic flessen, metaalverpakkingen, drankkartons) beter ingezameld kan worden. In de pmd-inzamelsystemen worden immers plastics van verschillende kwaliteit samen in dezelfde zak ingezameld. Als je bijvoorbeeld petflessen samen met kwalitatief minder hoogstaande kunststoffen inzamelt, is het ingezamelde materiaal vaak van te slechte kwaliteit om het te gebruiken voor nieuwe flesjes. Plastic dat via de pmd-zak is ingezameld, mag ook niet meer in contact komen met voedsel. Dat is jammer, want het petplastic waaruit drankflessen zijn gemaakt, is in principe heel geschikt om nieuwe petflessen van te

maken. Het plastic uit de pmd-inzamelsystemen wordt daarom dikwijls verwerkt in producten van minder goede kwaliteit en met een lagere functionaliteit dan het oorspronkelijke flesje (downcycling). Zo verliest het materiaal niet alleen aan functionaliteit, maar wordt er ook onnodig CO₂ uitgestoten.

Uit internationale studies blijkt dat het invoeren van statiegeld positieve effecten heeft. Verschillende studies bevestigen dat flesjes en blikjes ongeveer 40 procent van het volume zwerfvuil uitmaken. Zo is er een studie van het Nederlandse onderzoeks- en adviesbureau CE Delft (2017) die aantoont dat door de invoering van statiegeld het aantal flesjes en blikjes in het zwerfafval met 70 tot 90 procent kan afnemen.

3.2. Voorbeelden

Verschillende landen en overheden hebben al aangetoond dat statiegeld succesvol ingevoerd kan worden. Duitsland heft statiegeld op petflessen en blikjes sinds 2003. Via dat statiegeld zamelt het 94 tot 98 procent van de petflessen in. Ter vergelijking: Vlaanderen raakt met de blauwe pmd-zak maar aan 62 procent.

Ook in Noorwegen, Zweden en Denemarken bestaan al jaren succesvolle statiegeldsystemen op petflessen en blikjes. Het Verenigd Koninkrijk wil statiegeld invoeren. In Schotland werd de invoering al goedgekeurd. Portugal start een proefproject op.

Nederland heeft al enige tijd een statiegeldsysteem op alle petflessen van meer dan 1 liter. Op 1 juli 2021 wordt statiegeld op kleine plastic flesjes ingevoerd, tenzij de verpakkingindustrie binnen twee jaar 90 procent van de wegwerpflesjes hergebruikt. Daarnaast moet de sector het zwerfafval met 70 tot 90 procent verminderen. Per flesje van minder dan 1 liter wordt straks 15 cent statiegeld gerekend. Voor grote flessen vanaf 1 liter blijft het statiegeld 25 cent. Inleveren kan in supermarkten, in treinstations, bij tankstations langs de weg en via cateraars. De maatregel moet leiden tot veel minder plasticzwerfafval. Producenten van flesjes frisdrank en water zijn verantwoordelijk voor de invoering van het statiegeldsysteem. De horeca en kleine bedrijven zijn vrijgesteld van de verplichting om kleine plastic flesjes in te zamelen.

In april 2019 startte in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest een proefproject met statiegeld voor blikjes. Na de Brusselse Gewestverkiezingen in 2019 kondigde de nieuwe Brusselse Regering in haar regeerakkoord aan dat Brussel als eerste Belgische gewest statiegeld voor zowel blikjes als plastic flessen zal invoeren. De nieuwe Waalse Regering kondigde in haar regeerakkoord aan dat ook het Waalse Gewest de invoering van statiegeld of een retourpremie op flessen en blikjes zal verdedigen.

3.3. Draagvlak en kostprijs

Uit een enquête van Test Aankoop bij 1150 respondenten blijkt dat 68 procent van de ondervraagden voorstander is van statiegeld op plastic flessen en dat 64 procent ook statiegeld op blikjes wel ziet zitten. Mocht het systeem van statiegeld worden ingevoerd, dan is 88 procent van de ondervraagden bereid om verpakkingen terug te brengen naar een inzamelpunt, bijvoorbeeld in de supermarkt. Ook milieuorganisaties, verenigingen, maatschappelijke organisaties, wetenschappers en afvalbedrijven pleiten voor de uitbreiding van het statiegeld. Daarnaast tonen studies aan dat door de invoering van statiegeld gemeenten jaarlijks tot 20 miljoen euro kunnen besparen. Er zou ook 6,2 tot 16,1 miljoen euro bespaard worden op het ophalen van pmd via de blauwe zak en het ophalen van restafval.

Er gaan ook kosten gepaard met het invoeren van statiegeld. Zo moeten er statiegeldmachines en compactoren voor het samenpersen van de flessen en blikjes

aangekocht en onderhouden worden. De kosten daarvan zullen grotendeels door de retailers gedragen worden. Noorwegen heeft dat opgelost door supermarkten te vergoeden voor elk blikje of flesje dat ze terugnemen. Zo worden de retailers volledig gecompenseerd voor de kosten die ze maken en zullen ze uiteindelijk zelfs geld verdienen aan statiegeld. Dat kan op verschillende manieren gefinancierd worden. Zo moeten producenten een bepaald bedrag betalen als ze een blikje of flesje op de markt brengen. Daarnaast is er de opbrengst van de verkoop van de ingezamelde blikjes en petflessen. Tot slot zijn er de inkomsten van het plastic dat momenteel niet ingeleverd wordt en waarvan het statiegeld meehelpt om het systeem te financieren.

Mieke SCHAUVLIEGE
Steve VANDENBERGHE
Tine VAN DEN BRANDE
Bruno TOBBACK
Johan DANEN
Hannelore GOEMAN

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gelet op:
 - 1° de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties, die de bescherming en het duurzaam gebruik van de oceanen, de zeeën en de mariene grondstoffen als expliciet ontwikkelingsdoel formuleren;
 - 2° de Europese strategie over plasticafval in het leefmilieu die in 2013 als groenboek gepubliceerd werd en de doelstellingen in de Europese richtlijn over single-use plastics (EU/2019/904);
 - 3° de aangenomen resolutie in het Vlaams Parlement betreffende de bescherming van de Noordzee tegen de verontreiniging door marien zwerfvuil (*Parl.St.* VI.Parl. 2015-16, nr. 866);
 - 4° de aangenomen resolutie in de Senaat teneinde het milieu en de Noordzee te beschermen tegen de verontreiniging van marien afval en de aanwezigheid van polyethylenen microbeads in cosmetica te beperken (*Parl.St.* Senaat 2017-18, nr. 6-324);
 - 5° het voorstel van Vlaams minister Zuhair Demir om, zodra de cijfers over het afvalbeleid in 2020 beschikbaar zijn, een debat te organiseren over het invoeren van een statiegeldsysteem;
 - 6° de verantwoordelijkheid die gemeenten en afvalintercommunales dragen, door het betalen van 90 procent van de opruimkosten voor zwerfafval;
 - 7° de verantwoordelijkheid van de belastingbetaler voor het betalen van de opruimkosten voor zwerfafval;
 - 8° de resultaten van de Vlaamse studie over statiegeld, die de inkomsten voor de bedrijven gemiddeld hoger inschat dan de kosten. Daarnaast schat de studie dat er 6,2 tot 16,1 miljoen euro bespaard wordt op de inzameling van plastic flessen, metaalverpakkingen, drankkartons (pmd) via de blauwe zak en van restafval, en dat er mogelijk 20,1 miljoen euro wordt bespaard op het opruimen van zwerfafval en het legen van openbare vuilnisbakken;
 - 9° de geringe producentenverantwoordelijkheid voor de aanwezigheid van zwerfvuil;
 - 10° de enquête van Test Aankoop waaruit blijkt dat 88 procent van de ondervraagden bereid is om verpakkingen terug te brengen naar een inzamelpunt in bijvoorbeeld de supermarkt;
 - 11° de tientallen voorbeelden uit het buitenland die een succesvol statiegeldsysteem hebben ingevoerd;
 - 12° het feit dat naar schatting jaarlijks 20.000 ton plasticafval in de Noordzee terechtkomt;
 - 13° de negatieve impact van plastics op het leefmilieu:
 - a) de jaarlijkse massale aanmaak van plastic wegwerpdrankverpakkingen;
 - b) de aanwezigheid van blikjes en plastic flessen in de berm, de natuur, de waterlopen en de zee;
 - c) de opslag van plasticdeeltjes in de lichamen van zeedieren en mensen;
 - d) de doelstellingen van het Uitvoeringsplan voor het huishoudelijk afval en gelijkaardig bedrijfsafval en van het Uitvoeringsplan Kunststoffen (2020-2025);
- overwegende dat:
 - 1° de sensibilisering over zwerfvuil onvoldoende leidt tot een gedragsverandering;
 - 2° de invoering van een systeem van statiegeld in buurlanden tot gevolg heeft dat plastic flessen tot 98 procent gerecupereerd worden;

- vraagt de Vlaamse Regering om:
- 1° maximaal werk te maken van het voorkomen van plasticafval, en zeker van plasticafval voor eenmalig gebruik;
 - 2° de recyclagedoelstelling voor alle plastic verpakkingen op te trekken tot 65 procent tegen 2022 en tot 70 procent tegen 2025;
 - 3° de recyclagedoelstelling voor alle plastic drankverpakkingen op te trekken tot 95 procent tegen 2022;
 - 4° die nieuwe ambitieuze doelstellingen te realiseren door de volgende combinatie van maatregelen:
 - a) een plan te ontwikkelen voor de invoering van een statiegeldsysteem, en de vooruitgang van dat plan voor een statiegeldsysteem en de resultaten van het huidige afvalplan jaarlijks uiterlijk op 1 oktober toe te lichten aan het Vlaams Parlement;
 - b) in het kader van producentenverantwoordelijkheid en het principe dat de vervuiler betaalt, de kosten van flesjes en blikjes die in het milieu terechtkomen, aan de producenten door te rekenen in plaats van aan de lokale besturen en de belastingbetaler;
 - c) een verbod in te stellen op alle plastic kassawegwerpzakken en alle dunne plastic groente- en fruitzakjes;
 - d) een preventief beleid te voeren door:
 - 1) verpakkingsarme of -vrije voedingswaren en verkooppunten te stimuleren;
 - 2) de ontwikkeling te steunen van zakjes die 100 procent biologisch composteerbaar zijn en die bestemd zijn voor voedingsproducten die omwille van de voedselveiligheid moeten worden verpakt;
 - 3) op alle evenementen catering met herbruikbaar materiaal als norm te stellen;
 - 4) projecten rond verpakkingsarme e-commerce of takeaway te steunen;
 - 5° strikte normen op te leggen aan plasticproducenten, zodat de vervuiling door plastickorrels vermeden wordt.

Mieke SCHAUVLIEGE
Steve VANDENBERGHE
Tine VAN DEN BRANDE
Bruno TOBBACK
Johan DANEN
Hannelore GOEMAN